

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження
ВАРШАВСЬКОЇ Аліни Костянтинівни

«ЖИТТЄТВОРЧІСТЬ АНТІНА РУДНИЦЬКОГО У КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США»,

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво»

У вирі драматичних умов сьогодення української культури, коли щомиті народ України переживає неймовірні випробування екзистенційного характеру, кожен крок до ствердження національної ідентичності є запорукою збереження культурних кодів та традицій. В цьому сенсі звернення в наукових рефлексіях до відновлення повного інформаційного обсягу сторінок культурного спадку нашого народу стає одним з вирішальних важелів на шляху до ствердження національної ідеї та насаги на перемогу. Тому актуальність та новаційність в мистецтвозначному плані усвідомлення досвіду музичної культури української діаспори, втіленого в динаміці розгортання життєтворчості Антіна Рудницького, композитора, диригента, піаніста, педагога, музикознавця, музичного критика, організатора українсько-американського музичного життя, викликають палку підтримку та щирий інтерес. А усвідомлення стрижневого значення образу України як музично-вербального концепту не тільки його музичного доробку, але всього життєтворчого шляху є на часі затребуваним та навіть життєвонеобхідним для сучасної української культурної спільноти.

Ракурси уваги дисертантки є відображенням її глибокого інтересу до вивчення різних вимірів особистості та творчості А. Рудницького, і текст роботи демонструє комплексне, змістовне й послідовне висвітлення численних наукових аспектів, що дотичні до заявленої проблематики. Особливу практичну цінність представляє долучення до матеріалів дослідження численних архівних матеріалів, діаристики та епістолярію, які дозволяють відтворити в тонких емоційних нюансах і важливих історичних деталях риси особистості та духовного простору, де жив, творив і

спілкувався А. Рудницький, твори якого чи не вперше висвітлюється в такому обсязі у наукових розвідках української музикознавчої думки.

Значення напрацювань представленої до захисту роботи важко переоцінити, адже піднімаючись над рівнем первинного накопичення, систематизації й каталогізації унікальних за кількістю та історичним значенням матеріалів, застосовуючи сучасні міждисциплінарні методологічні підходи, авторка дійшла системних висновків високого рівня теоретизації у вивченні феномену життєтворчості митця, відтворила в кольорі та деталях портрет Антіна Рудницького як глибоко українського музиканта та заповнила численні «білі» сторінки літопису музичного буття української діаспори.

Відповідно до мети та поставлених завдань, дослідження побудовано зі вступу, трьох розділів з внутрішнім розподілом на підрозділи, поточних і загальних висновків, списку використаної літератури й джерел (всього 207 позицій, з них 169 українською мовою і 38 іншомовних джерел) та семи додатків, а також містить анотації українською та англійською мовами і список публікацій здобувачки.

Перший розділ дисертації «Митець в українському діаспорному просторі: історико-культурні та методологічні аспекти» складається з чотирьох підрозділів. Він презентує об'ємну та гнучку систему наукових координат, в якій в наступних розділах висвітлюється постать Антіна Рудницького. Координація хронотопу життєтворчості митця потребує відтворення відповідного історичного контексту, – цьому присвячено перший та другий підрозділи, в яких систематизовано викладено історію та найсучасніші напрацювання діаспористики в розгляді розвитку міграційних процесів, зокрема української діаспори в США. Окреслюються особливості діаспори як інституційного, культурного та мистецького осередку і чинника збереження етнокультурної ідентичності. При чому підкреслено, що мистецьке середовище діаспори було не периферійним побіжним явищем, а функціонувало як практика, як самостійний простір збереження національної культури, її розвитку та міжнародної репрезентації. Слід зауважити, що

історія української діаспори постає в об'ємному зображенні, в пропорції узагальнень та прикладної конкретизації, що надає наративу дослідження виразності та захоплює читача. Теоретичну базу для подальших аналітичних проєкцій багатогранного дослідження постаті А. Рудницького сфокусовано у третьому та четвертому підрозділі, які почергово формують потужний методологічний фундамент дослідження життя та творчості А. Рудницького через концепт життєтворчості, механізми біфуркації та музично-вербальний і інтермедіальний підхід. Отримує розробку також феномен еготексту в аспекті його значення для біографічної реконструкції. Саме такий аналітичний інструментарій дозволяє авторці здійснити комплексне дослідження життєтворчості А. Рудницького. Попри фактологічне й чимале термінологічне навантаження текст розділу сприймається на одному диханні, як єдино виправдана лінія оповіді, в повному резонансі зі специфікою матеріалів дослідження.

Другий розділ дисертації «Реконструкція життєтворчості Антіна Рудницького: світоглядний, мистецький та культурно-просвітницький виміри» складається з трьох підрозділів з внутрішнім розподілом на підпункти та охоплює широку панораму реконструкції життєтворчості митця, яка осмислюється як цілісна система невпинного творчого становлення. Авторка послідовно розглядає український та американський періоди життя А. Рудницького. Видається беззаперечним, що український період постає як формотворча матриця його світоглядної природи, яка впродовж американського періоду набула найповнішого розгортання його життєтворчої моделі. Застосування механізмів аналізу життєтворчості, що були чітко сформульовані в попередньому розділі, дозволяє осмислити досвід музиканта як процес активного культурного самопроекування. Окрім суттєвої фактологічної цінності та глибоким музикознавчим узагальненням, цей розділ також містить неповторні та часом щемливі сторінки щоденників та листів, що додає тексту дослідження психологізований відтінок уявного особистісного спілкування з героями цитованих фрагментів. Таким чином в

своїй життєтворчості А. Рудницький постає не як відсторонений та випадковий персонаж історії чужих просторів Нового світу, а як чутливий співрозмовник, митець та філософ, душа якого зігріта життєдайною енергією Української землі.

Третій розділ дисертації «Образ України як музично-вербальний концепт творчості Антіна Рудницького американського періоду» складається з трьох підрозділів з внутрішнім розподілом на підпункти, в яких послідовно та увиразнюється ключовий концептуальний стрижень музичного доробку митця. Обрані для аналізу твори (камерно-вокальний цикл «Три пісні на слова Т. Шевченка» твір 25, опера «Анна Ярославна» та симфонічна кантата «Послання») різносторонньо демонструють, як українська тематика виходить за межі ілюстративності та стає визначальним фактором цілісності стилю композитора. Саме національна природа образності координує всі складники його художньої системи, підпорядковуючи собі композиторські засоби виразності в залежності від того чи іншого жанрового нахилу чи масштабу. Твори композитора висвітлюються в різних аналітичних координатах, проте застосування спільної призми їх бачення – через критерій музично-вербальної еміненності тексту творів в його широкому розумінні – об'єднує різні методики аналізу. Таким чином унаочнення в реальних музичних звучаннях концептів життєтворчості А. Рудницького надає дослідженню стрункості наскрізної побудови, в якому всі розділи кореспондують між собою.

Завершуючи виклад матеріалів дослідження, його авторка послідовно маркує поточні та узагальнюючі висновки, що демонструють повну відповідність всім поставленим завданням. Відзначається, що реконструкція життєтворчості Антіна Рудницького як репрезентанта української культури стає можливою завдяки комплексному застосуванню історико-культурного, діаспорознавчого, біографічного, архівно-джерелознавчого, феноменологічного, системного, порівняльного, герменевтичного, інтермедіального та власне музикознавчого підходів у гармонічному

поєднанні з біфуркаційним, рольово-диспозиційним, компенсаторним, інституційним і музично-вербальним механізми аналізу. А те, що науковий дискурс відтворення подій та процесів служіння українській музиці А. Рудницького співпадає з моментом сценічної актуалізації опери композитора «Анна Ярославна» на сцені Оперної студії Національної музичної академії України красномовно свідчить про утвердження сили Українського духу в сучасному світовому просторі.

Загалом представлена робота прекрасно оформлена, текстовий виклад є прозорим, чітко структурованим, легко, з відгуком сприймається, – тож безумовно має монографічну перспективу. З охопленого кола проблемних питань виокремимо два, що слушно було б на нашу думку, уточнити та деталізувати в процесі захисту дисертації,

По-перше: окреслення різних сторін життєтворчості Антіна Рудницького в найширшому спектрі можливих ракурсів включає в тому числі й наукову, мистецтвознавчу сферу, що є не тільки дуже цінною ланкою для створення всеохватної оптики дослідження його доробку, але в сукупності з музично-критичної публіцистикою виявляється показним маркером виключної освіти та глибини особистості митця-універсаліста насправді ренесансного гатунку. Особливе місце в цьому жанрі займають дві розгорнуті монографії А. Рудницького «Про музику і музик» та «Українська музика: історично-критичний огляд» обсягом 336 та 406 сторінок відповідно. Про останню книгу сам А. Рудницький в листі до Б.М. Лятошинського, що розміщений в Додатку Е дослідження, зазначає, що це напевно «найбільша й найдетальніша досі праця в ділянці історії укр[аїнської] музики. Найбільший розділ у ній – Сучасна доба» (298 стор. роботи). У продовження цих міркувань видається доречним так би мовити, більш пильним оком поглянути на музикознавчі візії А. Рудницького. Адже його кут зору для свого часу на історію української музики мав значні переваги в можливості пізнання глибинних процесів української культури зсередини впродовж років творчого зростання у поєднанні з можливістю побачити рельєфи

української музики у загальноєвропейському і трансатлантичному контексті. Тож чи є точки неспівпадіння в побудові мапи української музики (особливо сучасного періоду) в частині персоналій, жанрових та стильових пріоритетів тощо з тогочасними розвідками української музикознавців та як можна окреслити методологічні принципи А. Рудницького-науковця та історика музичної культури України?

По-друге, в переліку видів діяльності Рудницького його виконавська й педагогічна практична частина завжди присутні як важлива опора для здійснення життєтворчості у всіх її можливих вимірах. Також в тексті дослідження та цитованих матеріалів неодноразово згадуються концертні події, афіші та рецензії. Проте Додаток Є містить лічені фотокопії кількох анонсів, які не проливають достатньо світла на власне репертуар музиканта. Тим не менш, через аналіз саме виконавського або педагогічного репертуару за кількісним та якісним вмістом, а у випадку з А. Рудницьким – вмістом української музики в контексті творів світової класики, дає можливість більш явно прослідкувати стратегічні програмні установки митця – піаніста, диригента та викладача. Адже його захоплення творчістю І. Стравінського і Бела Бартока, а також апеляція до Сонат С. Барбера та А. Гінастери у вже згадуваному вище листі до Б.М. Лятошинського (297 стор. роботи) яскраво свідчить про високий виконавський клас, справжній музичний смак і практичну обізнаність з перлинами новітньої фортепіанної та симфонічної музики трансцендентальної глибини задуму та технічної складності. Тож, чи потрапляли в поле Вашої уваги свідчення про зокрема фортепіанний репертуар та відгуки преси або колег про риси виконавського стилю А. Рудницького?

В той же час необхідно зазначити, що всі запитання, що виникають, є лише віддзеркаленням глибокого смислового потенціалу тематики та охопту контекстів дослідження і зумовлені спробою увиразнити можливі вектори його подальшого розгортання. А факт звершення такої наукової праці у вигляді окремого розлогого видання, що наповнює лакуни українського

музичного літопису, спричинені десятиліттями ізоляції та ідеологічного розмежування, стане важливим очікуваним результатом для нашої спільноти. Відмітимо також, що деякі незначні зауваження редакційно-технічного характеру та запитання не применшують високої оцінки представленої роботи, а відображають наукову зрілість її авторки і підкреслюють актуальність та новизну дослідження. Дисертація видається абсолютно самостійною та цілісною роботою, що актуалізує нові горизонти історії української музики. Культурологічні, історичні, теоретичні та аналітичні напрацювання роботи вирізняються високою академічною культурою та значно розширюють поле впровадження сучасних мистецтвознавчих концептів в їх практичному застосуванні.

Отже, дисертаційне дослідження Варшавської Аліни Костянтинівни «Життєтворчість Антіна Рудницького у культурному просторі української діаспори США» в повній мірі відповідає всім необхідним вимогам МОН України до кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії, а його авторка безперечно заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

**Канд. мистецтвознавства, доцент
в. о. професора кафедри
спеціального фортепіано № 2,
декан історико-теоретичного, композиторського
та іноземних студентів факультету
Національної музичної академії України**

О. В. Ринденко